

„FIDELITATEA” ȘI „INFIDELITĂȚILE” UNOR RUSIȘTI.
RECEPTAREA ANNEI AHMATOVA

Marinela Doina DOROBANȚU

Numele Annei Ahmatova este cunoscut în România prin intermediul traducerilor realizate de Maria Banuș, Grigore V. Coban, A.E. Baconsky, Emil Brumaru, Mihai Beniuc, Alexandru Pintescu, Ștefan Bitan, Ilie Bădicuț, Mircea Croitoru și alții, publicate în diferite ziare ori reviste, încă din vremea când poeta rusă primea recunoașterea valorii sale atât în patria natală, cât și pe plan internațional. Urmărind din punct de vedere diacronic traseul sinuos pe care l-au parcurs poeziile ahmatoviene în țara noastră, observăm că imaginea de ansamblu desprinsă din publicațiile românești este departe de cea reală, dar, chiar și în aceste condiții, apreciem fiecare moment ce a punctat numele Anna Ahmatova, nutrind convingerea că între diferitele forme de manifestare a reflecției despre poezie va exista întotdeauna o permanentă comunicare.

I. ZIARE ȘI REVISTE LITERARE:

Pentru prima dată, două poeme semnate Anna Ahmatova sunt publicate în revista „Steaua” (Cluj), nr. 7-8/1957, în traducerea lui A.E. Baconsky – *Vârstele amintirilor și Asia*. Anul următor, în aceeași publicație, nr.19/19 mai 1958, apare și poezia *Amintirea prietenului*, în traducerea lui Șt. Bitan.

În nr. 3/1962 al revistei „Secolul 20”, la rubrica „Anna Ahmatova – Versuri”, semnalăm poeziile: *Curaj* (februarie, 1941), *În amintirea prietenului* (1945), *Prea sfântul nostru meșteșug*, (1944) și *Muzica* (1958), în românește de Maria Banuș. În acești ani, numele Annei Ahmatova devine tot mai cunoscut pe plan internațional datorită decernării, în 1964, a prestigiosului premiului literar european „Etna Taormina”. Acest fapt este menționat și de publicațiile din România, „Tribuna”, nr. din 28 ianuarie 1965, fiind prima care anunță că Anna Ahmatova este marea câștigătoare a premiului literar decernat de Uniunea Scriitorilor Europei (alături de băștinașul Mario Luzzi), printr-un articol ce cuprinde o scurtă biografie a poetei, însoțită de poeziile: *Nu confunzi...*, *Multe încă...* și *Din caiet oriental*, toate traducerile semnate de Madeleine Fortunescu.

„Contemporanul” din 5 februarie 1965 salută și el acest eveniment literar printr-un articol semnat A.E. Baconsky. Articolul, îmbogățit, va mai apărea și în volumul

Meridiane, (Editura pentru Literatură, București, 1969), purtând titlul *Profiluri și schițe*. În revista „Secolul 20” nr. 2/1965, Madeleine Fortunescu menționează, la rândul său, reușita Annei Ahmatova printr-o scurtă biografie ce conține date referitoare la viața și activitatea literară a mării poete, subliniind că premiul literar „Etna Taormina” a încununat o activitate literară de peste șase decenii. Cele câteva informații sunt urmate de un ciclu de patru poezii: *Grădina de vară*, *Muza*, *Vălul des*, *Vizită la miezul nopții*, toate în traducerea autoarei articolului, care concluzionează: „Muza zveltă, brună și necunoscută a lui Modigliani se întorcea, după mai mult de jumătate de veac, ca să-și primească, din mâna compatrioților lui, binemeritata răsplată sub chipul unei septuagenare și renumite scriitoare, solemnă și impunătoare, aducând puțin cu o altă laureată, S. Lagerloff. Dar versurile citite acolo, în ardentă Sicilie, au dovedit celor care, poate, se mai îndoiau, că iubirea, departe de a fi o dimensiune a unei vârste, va rămâne întotdeauna o dimensiune a inimii, a tinereții fără bătrânețe”¹.

Numărul 3/1965 al revistei „Viața românească” publică la secțiunea „Miscelanea” un articol semnat de Leonida Teodorescu – *Fragmente dintr-o tragedie*, din care aflăm că revista „Novii mir”, nr.6/1964, a publicat fragmente din tragedia în versuri *Prologul sau vis în vis* de Anna Ahmatova, deosebit de semnificative în opinia autorului pentru alcătuirea profilului poetei.

Revista „Secolul 20”, nr. 4/1967, publică eseuul Annei Ahmatova *Modigliani*, tradus de Madeleine Fortunescu, care face cunoscută apropierea dintre poeta rusă și artistul italian. Întâlnirea realizată în „vechiul Paris”, „Parisul de dinainte de război”, ne prezintă un Paris al boemei în care René Ghil propovăduia „poezia științifică”, biserica catolică o canoniza pe Jeanne d’Arc, Picasso și Braque erau în plină glorie, ca și „Șeherezada” interpretată de Ida Rubinstein ori baletele ruse ale lui Diaghilev.

Împlinirea a optzeci de ani de la nașterea Annei Ahmatova determină apariția în paginile „României literare”, nr. din 3 iulie 1969, a unui „Medalion Anna Ahmatova”, semnat Alexandru Lungu. Viața mării poete, o viață închinată poeziei, este comparată de autor cu „o fântână cu susur din adâncuri, așezată la răscrucile unor alei de spaimă și neliniști. Nu o Niagară, nu un fluviu torențial sau maiestuos, ci o fântână cu apă certă, care nu seacă sub nici o arșiță și nu se revarsă sub nici o beție umflată a pământului”².

În „Cronica”, nr. 48/8 noiembrie 1969, la pagina 9 (pagină dedicată literaturii sovietice), întâlnim un amplu articol semnat de Natalia Cantemir, *Precursori ai romanului modern*, în completarea căruia vin trei poezii traduse de Grigore V. Coban: Evgheni Evtușenko, *Nimic nu-mi trebuie pe jumătate*, Hanuf Karum, *În munți* și Anna Ahmatova, *Mi-e greu să cred*.

Un articol interesant, semnat L. Teodorescu, vede lumina tiparului în revista *Studii de literatură universală*, nr. 13-14/1969. *Momentul interferenței în poezia Annei Ahmatova* face o apologie a akmeismului (numit și adamism), curent analizat în raport cu simbolismul și cu celelalte mișcări literare din epocă, și descrie specificul poeziei

¹ Madeleine Fortunescu, *Premiul Taormina. Anna Ahmatova*, în „Secolul 20”, nr. 2/1965, p. 176.

² Alexandru Lungu, *Medalion Anna Ahmatova*, în „România literară”, 3 iulie 1969, p. 22.

ahmatoviene: intimistă, existențială, dar și de inspirație istorică, cetățenească, filosofică ori folclorică și, bineînțeles, poeziile erotice, „care, afirmă autorul, chiar dacă nu constituie majoritatea absolută a producției Annei Ahmatova, ocupă locul central în preocupările sale”¹.

Revista „Ateneu”, nr. 10/1970, publică articolul *Certitudini și căutări în poezia sovietică contemporană*, care vizează poezia rusă de la începutul secolului al XX-lea. Autoarea, Natalia Cantemir, evocă poeți precum Anna Ahmatova, Vladimir Maiakovski, Boris Pasternak, Olga Berggolț, Bulat Okudjava, Bella Ahmadulina, Evgheni Vinokurov, Svetlov, Isakovski și alții și insistă asupra amplitudinii și efervescenței fenomenului poetic înregistrat în Rusia.

În volumul lui Mihai Beniuc, *Scrieri*, vol. 6: *Poeți și prozatori* (Editura Minerva, București, 1975), întâlnim articolul *Anna Ahmatova: Poezii*, în care este evocată întâlnirea autorului cu „marea poetesă” în Sicilia, în anul 1964. Beniuc notează: „cel mai durabil lucru în viața Ahmatovei a fost focul nestins al poeziei, o poezie angajată pentru poezie, (...) o virtute a realității. Iar pentru Ahmatova, această realitate, legată de pământul patriei și de oamenii apropiați, a fost mai presus de orice, sfâșietoare și dramatică, dar până la sfârșit, reală sau evocată: iubirea, care în cazul ei poate fi liniștit scrisă cu majuscule, IUBIREA”².

Ion Caraion, traducătorul unui volum de poezii ahmatoviene apărut în 1974, este și semnatarul volumului *Pălărierul silabelor* (Editura Cartea Românească, București, 1976), în paginile cărui găsim articolul *Poeta responsabilității insomniilor*. Profilul ahmatovian este schițat prin comparație, concluzia fiind: „în fața poeziei Annei Ahmatova ești ca într-un port cu multe corăbii și voci istovitoare, peste care plouă cu ecouri din lecturile demnității. Ea este însă portul, ecourile sunt nave care vin și pleacă – unele ducându-i legămintele, altele amintirea. Portul rămâne. Ca o matrice. În care senior e cuvântul. Un alchimist tutelar, abuziv și perfid. Poate că această definiție simbolică sugerează și greutatea înlocuirii acestui cuvânt, transpunerea lui”³.

Revista „Secolul 20”, nr. 5-7/1974, anunță traducerea în limba rusă a câtorva poeme de Tudor Arghezi: *Bună dimineața, primăvară!*, *Frunze pierdute*, *Creion*, *Din balcon*, *De ce-aș fi trist?* și reproduce variantele realizate de Anna Ahmatova în limba rusă, neînsoțite însă de niciun comentariu.

„România literară”, numărul din 26 februarie 1976, publică la rubrica „Din literatura sovietică” și poezia Annei Ahmatova, *Victoria*, în traducerea lui Madeleine Fortunescu.

Revista „Secolul 20”, nr. 301-302-303/1981, dedică un întreg număr orașului *Petersburg – Petrograd – Leningrad*, la rubrica „Istorie și mit” fiind prezent articolul

¹ Leonida Teodorescu, *Momentul interferenței în poezia Annei Ahmatova*, în *Studii de literatură universală*, nr. 13-14/1969, p. 104.

² Mihai Beniuc, *Anna Ahmatova: Poezii*, în *Scrieri*, vol. 6: *Poeți și prozatori*, Editura Minerva, București, p. 237.

³ Ion Caraion, *Poeta responsabilității insomniilor*, în *Pălărierul silabelor*, Editura Cartea Românească, București, 1976, p. 355.

semnat de Aniuta Maver Lo Gatto, *Ahmatova și Mandelștam*, în care autoarea evocă atașamentul celor doi mari poeți față de orașul devenit parte din ființa lor. Textul articolului este tradus în limba română de Alla Petrescu, iar traducerea versurilor îi aparține lui Igor Blok. La capitolul *Pușkin. Final de biografie*, întâlnim și eseul Annei Ahmatova, *Moartea lui Pușkin*, în românește de Tatiana Nicolescu, cu desene ale poetului și o inscripție de Marina Țvetaeva.

În 1983 vede lumina tiparului volumul întocmit de Al. Pintescu, *Literatură și eveniment* (Editura Dacia, Cluj-Napoca), în cuprinsul căruia întâlnim capitolul *Anna Ahmatova sau poezia simfonică*. Lucrarea conține un amalgam de informații mai mult sau mai puțin exacte, autorul punând poezia ahmatoviană sub semnul „simfonismului”, înțeles ca „o orchestrație completă, tonifiantă și omogenă în diversitatea ei, în măsură să redea trăirile melopeice, dar și complexe determinări ale omului în relația cu lumea”, adăugând: „poeta este instrumentul principal care face sufletul să cânte pe o mie de voci, în toate recunoscându-se, chiar dacă nu manifest, vocea interioară a compozitorului”¹. Tot Al. Pintescu va semna o scurtă prezentare apărută în „Tribuna”, nr. 45/1988, alături de poeziile *Inscripție pe o poemă* (6 ianuarie 1943, Tașkent), *Oglinda îi ascunde profilul* (1943, Tașkent), *Camera în care zac răpusă* (1944, Tașkent), *Subsolul amintirii* (1940), *Nu-i ciudat că nu cu zumzet vesel* (1960).

Revista „Luceafărul”, nr. 25/1989, prezintă alte șapte poezii scrise de Anna Ahmatova, de această dată în traducerea lui Ilie Bădicuț: *Cântec de rămas bun* (1911), *În vis* (15 februarie 1946), *Sonet de țarm de mare* (nedatat), *Tu scrisoarea, dragul meu n-o rupe* (1912), *Uita-voi?, Credeți mă-nspăimânt?* (21 februarie 1957) și *Cea mai darnică-n roade din toamne* (13 septembrie 1962). În plus, autorul semnează și rândurile intitulate *Marea poezie*, din care aflăm că, în anul 1988, în mod simbolic, o comisie internațională a aprobat numele „Ahmatova” conferit de către astronomii sovietici uneia dintre planetele nou descoperite, și concluzionează: „simbolul ascensiunii supreme nu depinde de mărimea corpului ceresc respectiv – toate astrele cunoscute purtau nume – ci de gradul suprem, *akmé*, al iubirii la care a înălțat-o poporul său.”

Numărul 11/1989 al revistei „Convorbiri literare” conține la rubrica „Literatură sovietică”, două poezii semnate Anna Ahmatova: *Toamnă plânsă, văduvă cernită* (1921) și *A căzut cuvântul – lespedeza cea grea*, alături de versuri ale poezilor I. Brodski, V. Stepanov, T. Belozarov și I. Fedkovici.

Revista „Poesis”, nr. 2/1991, semnalează, la rubrica „Galaxii”, un remember Anna Ahmatova, prezentarea și traducerea versurilor aparținându-i lui Horia Algor. Sunt ilustrate câteva poezii scrise în perioade diferite: *Mulțimilor*, *În amintirea lui M. Bulgakov*, *Inscripție pe o poemă*, *Zboară deasupra sufletului etc.*

Seria traducerilor lui Al. Pintescu continuă în revista „Apostrof”, nr. 3-4/1994, cu douăsprezece poeme, altele decât cele șaisprezece apărute în antologia *Poezie sovietică modernă și contemporană* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988).

¹ Alexandru Pintescu, *Literatură și eveniment*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 67.

Într-un articol publicat în revista „Steaua”, nr. 4-5/1995, *Poezia ca împotrivire a istoriei: Marina Țvetaeva și Anna Ahmatova*, autorul, Doru Pop, pune în discuție destinul poetic al celor două mari doamne ale versului rusesc, comparându-le atât viața, mediile artistice diferite din care proveneau – Moscova și Sankt-Petersburg –, cât și activitatea literară, influența exercitată de Pușkin asupra creației fiecăreia și raporturile înregistrate cu ceilalți poeți din epocă. Iată ce afirmă autorul: „deși participă la întâlnirile grupului akmeist, abia în 1912 reușește Ahmatova să își publice prima carte, cu titlul *Noapte (Vecer)*. Încă de la 18 ani, Marina Țvetaeva publică o plachetă, *Album nocturn (Vecernii al' bom)* [sic], studiind literatura la Sorbona. Semnul nopții, al incertitudinii și al despărțirii domină lirica celor două doamne moderne. Noaptea este momentul izolării, al privirii interioare, al angoaselor și al premonițiilor. După anul 1912, Țvetaeva publică succesiv două volume noi, *Lanterna magică* și *Din două cărți*, iar Ahmatova tipărește volumul *Pe scurt*. Inconsecvența prezentării titlurilor în limbile română și rusă duce, probabil, la unele confuzii, în general prezentarea lăsând de dorit. În ceea ce o privește pe Anna Ahmatova, titlul primei sale culegeri de versuri este tradus greșit, iar *Pe scurt* nu este titlul niciunui volum, ci doar al unui eseu scris în 1965, al cărui titlu corect este *Pe scurt despre sine/ Korotko o sebe*.

Publicația „Azi”, numărul din 27 mai 1996, include la rubrica „Restituiri”, o prezentare intitulată *Gânduri despre Anna Ahmatova* și șapte poezii în traducerea lui Ilie Bădicuț. Autorul amintește și de propria-i versiune a *Recviemului*, realizată cu ocazia centenarului nașterii mării poete și publicată în revista „Euchronia”, nr. 1/1992, exprimându-și intenția de a publica ulterior o carte de traduceri „cu o selecție din toate cărțile”, proiect nerealizat însă până în prezent. Într-un pasaj publicat în acest număr al revistei citim: „fiului celor doi mari poeți i-a fost dat să supraviețuiască lagărelor siberiene, liniei întâi a frontului, celei de-a doua arestări și... morții tiranului, devenind un mare savant etnolog”. În realitate, fiul Annei Ahmatova, Lev Nikolaevici Gumiliov, a suportat trei detenții (în epocă a treia arestare era, ce-i drept, semnul că nu se va mai întoarce), cărora le-a supraviețuit, devenind ulterior un strălucit antropolog, orientalist și turcolog.

Tot anul 1996 marchează o altă mențiune a numelui poetei în articolul *Poezia transcendentală*, publicat de Aura Christi în „Contemporanul – ideea europeană”, 27 iunie 1996. Făcând aluzii la proza lui Lermontov, la poezia lui Nekrasov, Osip Mandelștam sau a altor poeți contemporani, poeta basarabeană afirmă: „între aceștia Anna Andreevna ocupă un loc aparte, căci despre lirica ahmatoviană poți scrie la infinit. De fiecare dată, la o nouă lectură, găsesc unghiuri de interpretare inedite pentru discursurile mele hermeneutice”¹.

Doi ani mai târziu, Alexandru Pintescu semnează alte câteva rânduri, intitulate *Anna Ahmatova* și publicate în „Contemporanul”, nr. 30/1998, care nu aduc însă informații suplimentare față de cele publicate anterior.

¹ Aura Christi, *Poezia transcendentală*, în „Contemporanul – ideea europeană”, 27 iunie 1996, p. 4.

Revista „Steaua”, nr. 3-4/1999, publică articolul Ruxandrei Cesereanu, „*Patriarha*” Ahmatova și „*țarul*” Boris, în care este semnalată apariția celor trei culegeri realizate de Al. Pintescu: *Anna Ahmatova – Anno Domini*, *Boris Pasternak – Sora mea viața* și *Se topește zăpada*, volume „liliputane, plăcute la lectură”, după afirmația autoarei (Pintescu va continua demersul de popularizare a numelui poetei prin publicarea articolului *Ahmatova și arlechinada infernală* în revista „Poezia”, nr. 1/2003).

Editarea volumului *Poezie și destin*, în traducerea Aurei Christi, are ecouri diferite în presa literară românească. Revista „Poesis” publică un „Dosar Ahmatova” în nr. 5-7/2002, iar „Contemporanul”, nr. 48-52/ decembrie 2002, un altul, intitulat *Sunt glasul vostru, țarul respirării voastre*, care cuprinde un articol biografic semnat de Al. Pintescu și fragmente din alocuțiunile rostite de specialiști în literatura rusă precum Aneta Dobre, Virgil Șoptoreanu, Dumitru Balan sau Octavian Soviany, cu prilejul conferinței „Anna Ahmatova – Poezie și destin”, organizată de Universitatea București, Uniunea Scriitorilor și Editura Paralela 45. Sunt dezbătute principalele probleme ale traducerii și conceptul de poezie autentică, majoritatea autorilor fiind de acord că redarea tuturor cuvintelor-imagini care există în textul original ahmatovian reprezintă o misiune foarte grea, aproape imposibilă. „Dosarul” mai cuprinde și un „cuvânt” al traducătoarei și zece poezii ahmatoviene, scrise între anii 1912-1963.

Nu la fel de „indulgent” se dovedește a fi articolul Marinei Tatu, publicat în „Adevărul literar și artistic”, nr. 608/12 martie 2002, la rubrica „Traduttore-traditore”, semnatara „desființând” practic volumul tradus de Aura Christi.

În articolul *Ahmatova și arlechinada infernală*, publicat în revista „Poezia”, nr. 1/2003, Al. Pintescu afirmă: „Ieșită dintr-un mediu privilegiat și legat de cultura aristocratică condamnată pentru viitor, Anna Ahmatova grăbește furtuna din 1914. În 1917, vrea să emigreze, acceptă revoluția ca pe o expiere, și întâmpină ca o binefacere greutățile primite. (...) Executarea în 1921 a lui Gumiliov (de care a divorțat cu trei ani înainte, dar de la care are un fiu, Lev Nikolaevici, arestat și executat după mai mulți ani de detenție), și caracterul intim al poeziei sale, îi vor închide, cam douăzeci de ani, porțile editurilor. (...) Teroarea stalinistă care i-a luat fiul (care va fi eliberat în 1956) și pe cel de-al doilea soț (pe care nu-l va mai vedea niciodată), a determinat-o să iasă din tăcere cu poemele din *Requiem* (1935-1940, rămas inedit în URSS)”. Modul de expunere a faptelor narate conduce la inexactități; din același fragment aflăm două informații contradictorii: una despre executarea lui Lev Nikolaevici, cealaltă despre arestarea celui de-al doilea soț al Ahmatovei – în realitate, al treilea, N.N. Punin, precum și o afirmație neadevărată, conform căreia poeta ar fi dorit să-și părăsească ținuturile natale. Anna Ahmatova și-a iubit țara mai mult decât orice și, în ciuda numeroaselor propuneri pe care le-a primit de a o părăsi, n-a fost niciodată tentată să plece. Dacă s-a spus că pentru spirit Franța era a doua patrie a poetei, cea dintâi a rămas însă întotdeauna Rusia.

Apariția următorului volum de poezii, *Poeme. Proze* (Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2004), traducător Livia Cotorcea, este menționată la „Cronica traducerilor”

din revista „România literară”, nr. 30/2004, unde Mariana Codruț subliniază, în articolul intitulat *Anna Ahmatova – „muza durerii”*, importanța și noutatea acestei apariții editoriale, remarcând corpusul masiv de note alcătuite temeinic, minuțios și cu o rară empatie.

Tot în acest an apare o altă lucrare, deosebit de interesantă, sub semnătura lui Ion Ianoși, *Sankt Petersburg – romanul și romanele unui oraș* (Editura Institutului Cultural Român, București, 2004). Capitolul *Ahmatova* dezvăluie cititorului român informații referitoare la viața și activitatea literară a poetei, în general bine documentate și punctual prezentate în contextul cercetărilor critice apărute de-a lungul vremii cu privire la legătura creată între Anna Andreevna și orașul erou. Totuși chiar și în această lucrare „se strecoară” o eroare: „Pe 10 martie au loc slujbe religioase în Catedrala Nikolski și comemorarea de la Casa Scriitorilor, de pe strada Voinov. O veghează fiul, Lev Gumiliov, și fostul soț N. Punin”¹. Amintim aici că N.N. Punin murise în detenție încă din anul 1953, iar Anna Ahmatova – treisprezece ani mai târziu.

Aparițiile din mass-media românească nu au avut întotdeauna rolul de a clarifica aspectele problematicei ahmatoviene; poeta este prezentată, în general, într-o aură pesimistă, punându-se accent mai ales pe suferințele prin care a trecut. Se naște astfel întrebarea: mai putem vorbi în acest context despre dragostea nețărnută de viață a „veselei păcătoase de la Țarskoe Selo”? Desigur că nu și de aceea o astfel de abordare trebuie evitată. Imaginea „pesimistă” s-a conturat și datorită faptului că observațiile făcute de semnatarii articolelor nu au fost întotdeauna în deplină concordanță unele cu altele și, mai ales, cu cele întâmplare în realitate.

II. TRADUCERI ÎN VOLUM:

Concomitent cu „punctările” din mass-media românească, vin și traduceri în volum realizate de Madeleine Fortunescu, I. Caraion, Al. Pintescu, Aura Christi ori Livia Cotorcea, fiecare constituind la vremea publicării sale un eveniment literar deosebit. Tocmai de aceea ni se pare indicat să amintim aici faimosul dicton latin: *habent sua fata libelli* (cărțile își au destinul lor), căci și de „destinul” acestor cărți, pe care le vom consemna în diacronie, ne simțim foarte legați.

Volumul *Poezii* (Editura Tineretului, colecția „Cele mai frumoase poezii”, 1968, 215 p.), tradus de Madeleine Fortunescu, își propune să prezinte poezia ahmatoviană prin intermediul unei selecții realizate din cele șapte volume ale autoarei: *Seara*, *Mătăniile*, *Stolul alb*, *Pătlagina*, *Anno Domini*, *Trestia* și *Cartea a șaptea*, în total nouăzeci și șase de poezii scrise în perioade diferite.

La rubrica „Omagiu”, Madeleine Fortunescu adaugă traducerea poeziei lui E. Evtuşenko, *În amintirea Ahmatovei/ Pamiati Ahmatovoi* (1966), în care este ilustrat,

---

¹ Ion Ianoși, *Sankt Petersburg – romanul și romanele unui oraș*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p.298.

într-un registru emoționant, imensul rol pe care poeta l-a avut în dezvoltarea versului rusesc. Cartea a apărut într-un tiraj reprezentativ pentru perioada respectivă – 7160 de exemplare –, fiind foarte bine primită atât de publicul cititor, cât și de critica literară. În acest sens, Leonid Dimov, la rândul său poet și cunoscător al limbii ruse, observa: „Traducerile Madeleinei Fortunescu din Anna Ahmatova acoladează întreaga, intermitentă și îndelungată perioadă de creație a poetei, prin acuratețea și eleganța lor nostalgică”¹. Dimov consideră această traducerea deosebit de fidelă originalului, în timp ce Mihai Beniuc (semnatarul prefeței volumului) o consideră „cuprinzătoare”, dar și „fidelă și artistică”, afirmând că „de marea poetesă traducătoarea s-a apropiat cu suflet de poet”².

Următorul volum de traduceri, *Versuri*, versiune românească și cuvânt înainte (*Față de moarte, poezia singulară e imună*) de Ion Caraion, Editura Univers, colecția Orfeu, text bilingv, vede lumina tiparului în anul 1974, marele câștig al acestei ediții fiind, așadar, redarea textului ahmatovian original. Tirajul nu se mai publica la sfârșitul cărților în acei ani și, în ciuda faptului că azi cu greu mai poate fi procurat un exemplar, suntem îndreptățiți să credem că volumul cuprinzând 207 pagini a apărut într-un număr semnificativ.

În afara volumelor amintite, traduceri și ecouri ale unor poezii semnate Anna Ahmatova vor mai apărea în diverse periodice sau antologii sub pana unor traducători precum Maria Banuș, Emil Brumar, Igor Blok și alții, dar un alt volum dedicat poeziei ahmatoviene va mai vedea lumina tiparului relativ târziu, abia în anul 1998. E vorba despre volumul *Anno Domini*, în traducerea lui Alexandru Pintescu (Editura Helicon, Timișoara, colecția „Liliput”), de fapt, despre un „volumaș” de versuri de numai 63 de pagini, remarcat de critica literară a vremii (ediția „beneficiază” de o foarte scurtă prefață a traducătorului, în care este creionată traiectoria vieții poetei, și de ilustrații realizate de Adina Elena Romanescu).

Câțiva ani mai târziu, în anul 2001, apare cea de-a patra lucrare tradusă din creația ahmatoviană, *Poezie și destin* (Editura Paralela 45, București, 104 p.), traducerea versurilor aparținându-i Aurei Christi. Volumul cuprinde noi traduceri, ce reprezintă restituiri chiar și pentru literatura rusă (de exemplu ciclul „Recviem”), poezii apărute postum, versuri nepublicate în timpul vieții și două eseuri din proza Annei Ahmatova: *Amintiri despre Alexandr Blok și Pagini de jurnal (despre Osip Mandelștam)*. În *Notă asupra ediției*, traducătoarea își exprimă punctul de vedere în ceea ce privește maniera de traducere, opțiunea sa fiind pentru așa-zisa variantă de traducere informativă. Prefața Aurei Christi este cea mai cuprinzătoare dintre cele apărute la volumele de până acum și oferă câteva detalii referitoare la epoca în care poeta s-a format și a creat, dar și foarte multe inadvertențe, în final reușind să ofere o imagine mai degrabă deformată, decât una pertinentă. Iată ce afirmă autoarea: „în cei șaptezeci și șapte de ani de viață, Anna

¹ Leonid Dimov, *Ahmatova*, în „Secolul 20”, nr. 5-6/1974, p.189.

² Mihai Beniuc, cuvânt înainte la volumul *Anna Ahmatova – Poezii*, Editura Tineretului, colecția „Cele mai frumoase poezii”, 1968, p.10.

Ahmatova a avut deseori senzația că trăiește «ca pe lumea cealaltă». Poeta își pierde soțul, mai târziu singurul ei fiu, Lev Gumiliov; îi mor surorile¹. Informațiile primite sunt neadevărate: în realitate, în 1921, anul când N. Gumiliov este executat, cei doi soți erau divorțați, ba mai mult, fiecare dintre ei era recăsătorit; Anna Ahmatova nu și-a pierdut fiul – Lev Gumiliov a supraviețuit detențiilor, trăind până în anul 1992, iar în ceea ce privește a treia afirmație – poeta nu a avut numai surori, ci și frați. Citind mai departe aflăm că Anna Ahmatova s-a format în spațiul literaturii germane, apoi că primul soț al Ahmatovei a fost albgardist – se face, probabil, o confuzie între N. Gumiliov și S. Efron, soțul Marinei Țvetaeva, Gumiliov neparticipând la Războiul Civil, iar volumul Annei Ahmatova, *Stolul alb/ Belaia staita*, neavând nimic în comun cu albgardismul, poate cel al Marinei Țvetaeva, *Stol de lebede/ Lebedinnî stan* etc.

Ultima apariție a unui volum dedicat Annei Ahmatova i se datorează Liviei Cotorcea, *Anna Ahmatova – Poeme. Proze* (Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2004, 265 p.), lucrare, care în loc de prefață, conține eseuul poetului I. Brodski, *Muza Durerii*, scris de poet special pentru deschiderea unui volum de poezii ahmatoviene, editat la New York, în anul 1983. Traducătoarea își exprimă ceritudinea că „acest eseu va spune totdeauna mai mult decât aş putea spune eu vreodată”², Brodski fiind unul dintre apropiații Annei Andreevna. Cartea conține două poeme: *Kitejanka* și cinci eseuri referitoare la Pușkin și la creația sa: *Cuvânt despre Pușkin*, „*Adolphe*” de Benjamin Constant în creația lui Pușkin, „*Oaspetele de piatră*” de Pușkin, *Două noi povestiri ale lui Pușkin*, amintirile despre doi apropiați ai săi: *Amedeo Modigliani* și *Din amintirile mele despre Osip Mandelștam*, note referitoare la *Poemul fără erou* și câteva zeci de pagini de proză autobiografică. Din acest punct de vedere, volumul este o reușită, căci notele și comentariile autorului au rolul lor în descoperirea universului de gânduri, de aspirații ale poetului, mai ales când scot la lumină confesiuni, corespondențe etc. Totuși, Ahmatova este prezentată și în acest volum, aproape exclusiv, ca o „muză a durerii”, în neconcordanță cu afirmația sa: „sunt fericită că am trăit în acești ani și am văzut evenimente fără seamăn”³, care sugerează că poeta nu a fost copleșită niciodată de durere, nu s-a lăsat doborâtă sau ancorată în trecut, ci a privit mereu cu încredere spre viitor. Această ultimă apariție editorială are însă meritul de a oferi cititorului român multe informații precise, prezentate într-un mod riguros, notele și comentariile de la sfârșitul lucrării constituindu-se într-un material auxiliar extrem de prețios.

În afara acestor volume de versuri, critica românească din ultimii ani a mai consemnat în diferite periodice, menționate anterior, numele mării poete ruse, însă studiile cu adevărat importante privitoare la viața și opera Annei Ahmatova vin din partea criticii universitare⁴. În întregirea acestor studii, volumele *Anna Ahmatova* –

¹ Aura Christi, *Poezie și destin*, Editura Paralela 45, București, 2001, p. 6.

² Livia Cotorcea, *Anna Ahmatova – Poeme. Proze*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2004, p. 6.

³ *Idem*, p. 167.

⁴ Virgil Șoptereanu, *Literatura rusă 1890-1917. Curente literare – Marina Țvetaeva și Anna Ahmatova*, Editura Universității din București, 1971; Virgil Șoptereanu, *Istoria literaturii ruse de*

destinul poetic și Anna Ahmatova – traducere și traductibilitate, publicate la Editura Cermaprint (2008), rezultatul muncii noastre de cercetare, constituie un răspuns și o încercare de clarificare a tuturor aspectelor referitoare la viața și opera Annei Ahmatova, care, insuficient cunoscute, dau naștere unor confuzii precum cele enumerate anterior. Există și situații când studiul literar nu are de-a face cu viața scriitorului, dar, în cazul Ahmatovei, situația e diferită. Subsumat operei, studiul vieții poetei se dovedește a fi util și pentru că, de cele mai multe ori, o informație aparent lipsită de interes poate deveni revelatoare. Este lesne de înțeles că din datele biografice trebuie reținute cele care au o semnificație și luminează natura spiritului creator, de aceea o afirmație nefondată pe cunoașterea integrală a faptelor, oricât de seducător ar fi formulată, riscă întotdeauna a fi judecată. Întocmirea și în România a unor lucrări substanțial interpretative despre Anna Ahmatova este cu atât mai necesară, cu cât cercetarea fenomenului ahmatovian continuă în lume până astăzi, reviste de specialitate ori cărți întregi găzduind în paginile lor titluri incitante referitoare la universul creației sau la biografia poetei (hotărârea UNESCO de a marca jubileul de 100 de ani de la nașterea poetei prin declararea anului 1989, „Anul Anna Ahmatova”, vine să accentueze recunoașterea și prețuirea mării poete ruse pe plan mondial).

În urma celor constatate, concluzia este că adevărata artă a traducătorului constă în exprimarea poeziei situate la nivelul cel mai profund al textului literar, ceea ce nu s-a întâmplat încă în cazul traducerilor românești din poezia Annei Ahmatova. Analiza activității de traducere implică un anumit număr de operații, manipulări și intervenții ce vin dinspre traducător, iar informațiile de orice natură: articole, prefețe, postfețe, note, pe scurt ansamblul de „paratexte”, vin în completarea traducerii, fără a-i amenința importanța din punctul de vedere al receptării textului tradus. Punctele de vedere se schimbă continuu, în mod constant apar lucrări ce conțin noi perspective asupra fenomenului poetic în general, și adesea traducerile devin „învechite”, în timp ce opera originală primește doar „patina timpului”. De aici rezultă necesitatea repetatelor lucrări, care își găsesc explicația și utilitatea prin faptul că orice traducere vine într-o cultură la momentul propice din stadiul de dezvoltare a acelei culturi, uneori devenind chiar o „stare de necesitate”.

Bibliografie:

I. Articole, studii, eseuri:

---

la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Poezia, Editura Universității din București, 1982; Adriana Uliu, *Prelegeri de literatură rusă modernă*, partea I, Editura Universității din Craiova, 1995; Aneta Dobre, *Itinerare poetice*, Editura Universității din București, 1997; Dumitru Balan, *Poezia rusă din secolul XX. Русская поэзия XX века*, Editura Universității din București, 1997; Traian Nădăban, *Лекции по русской литературе. Поэзия начала XX века*, Editura Universității de Vest din Timișoara, 2001.

Romanoslavica XLIV

- Bakonsky, A.E., *Meridiane*, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Bădicuț, I., *Marea poezie*, în „Lucefărul”, nr. 25/1989
- Bădicuț, I., *Gânduri despre Anna Ahmatova*, în „Azi”, 27 mai 1996
- Beniuc, M., *Scrieri*, vol. 6: *Poeți și prozatori*, Editura Minerva, București, 1975
- Cantemir, Natalia, *Precursori ai romanului modern*, în „Cronica”, nr. 48/8 noiembrie 1969
- Cantemir, Natalia, *Certitudini și căutări în poezia sovietică contemporană*, în „Ateneu”, nr. 10/1970
- Caraion, I., *Pălărierul silabelor*, Editura Cartea românească, București, 1976
- Cesereanu, Ruxandra, „*Patriarha*” *Ahmatova* și „*șarul*” *Boris*, în „Steaua”, nr. 3-4/1999
- Christi, Aura, *Poezia transcedentală*, în „Contemporanul – ideea europeană”, 27 iunie 1996
- Codruț, M., *Anna Ahmatova – „muza durerii”*, în „România literară”, nr. 30/2004
- Dimov, L., *Ahmatova*, în „Secolul 20”, nr. 5-6/1974
- Dobre, Aneta, *Itinerarii poetice*, Editura Universității din București, 1997
- Fortunescu, Madeleine, *Premiul Taormina. Anna Ahmatova*, în „Secolul 20”, nr. 2/1965
- Fortunescu, Madeleine, *Modigliani*, în „Secolul 20”, nr. 4/1967
- Ianoși, I., *Sankt Petersburg. Romanul și romanele unui oraș*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004
- Nădăban, T., *Лекции по русской литературе. Поэзия начала XX века*, Editura Universității de Vest Timișoara, 2001
- Pintescu, Al., *Literatură și eveniment*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993
- Pintescu, Al., *Anna Ahmatova*, în „Contemporanul”, nr. 30/1998
- Pop, D., *Poezia ca împotrivire a istoriei: Marina Țvetaeva și Anna Ahmatova*, în „Steaua”, nr. 4-5/1995
- Șoptereanu, V., *Literatura rusă (1890-1917). Curente literare. Marina Țvetaeva. Anna Ahmatova*, Editura Universității din București, 1971
- Șoptereanu, V., *Istoria literaturii ruse de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX*, Editura Universității din București, 1982
- Șoptereanu, V., *Filozofia mitului în literatura rusă*, Editura Universității din București, 1997
- Șoptereanu V., *Arta temporală în literatura modernismului rus*, în „Filologie rusă”, XIX, Editura Universității din București, 2003
- Șoptereanu, V., *Studii de literatură rusă și comparată*, Editura Universității din București, 2006
- Șoptereanu, V., *Timpul artistic și poetica memoriei*, Editura Paideia, București, 2006
- Tatu, M., *O, de sub ce ruine vă vorbesc...*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 608/12 martie 2002
- Teodorescu, L., *Fragmente dintr-o tragedie*, în „Viața românească”, nr. 3/1965
- Teodorescu, L., *Momentul interferenței în poezia Annei Ahmatova*, în *Studii de literatură universală*, nr. 13-14/1969
- Uliu, Adriana, *Prelegeri de literatură rusă modernă*, vol. I, Editura Universității din Craiova, 1995

II. Traduceri:

Anna Ahmatova, *Poezii*, în românește de Madeleine Fortunescu, Editura Tineretului, Colecția „Cele mai frumoase poezii”, București, 1968

Anna Ahmatova, *Versuri*, versiune românească și cuvânt înainte de Ion Caraion, Editura Univers, Colecția Orfeu, București, 1974

Anna Ahmatova, *Anno Domini – Versuri*, traducător Alexandru Pintescu, Editura Helicon, colecția „Liliput”, Timișoara, 1998

Anna Ahmatova, *Poezie și destin*, traducere din limba rusă și studiu introductiv de Aura Christi, Editura Paralela 45, București, 2001

Anna Ahmatova, *Poeme. Proze*, traducător Livia Cotorcea, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2004

The faithfulness and unfaithfulness of some Ahmatovian literature critics and translators

Diverse articles, reviews and translations of Anna Ahmatova’s work were published in Romania during the latest decades. “Nationalizing” a great writer of a foreign language represents a happy event for any literature, as important as the original masterpiece. In this edition, I pointed out each and every publication of the Ahmatovian lines in Romanian, although they haven’t reached the value of the original so far. Translating is a hard process that requires practice, knowledge, skills and the most important a ”contextualized intuition”, that refers to the capacity of a translator to find the most appropriate terms so that the text is as clear and comprehensive as possible for the reader.